объект, предмет, способы толкования семейно-правовых норм, толкование семейно-правовых договоров.
SUMMARY
The article describes the various forms of implementation of the family law and the place of the interpretation in this process. The author defined special features of interpretations in famil law. Considerable attention is given to the interpretation of civil contracts.
Keywords: direct (immediate) and indirect implementation of family law, the interpretation of family law, object, methods of interpretation of family law, the interpretation of civil contracts.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:
1. Пчелинцева Л.М. Семейное право России: Учебник для вузов. – 3-е узд., перераб и доп. – М.: Норма, 2004. – 668с.
2. Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник / За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 688с.; Марченко М.Н. Теория государства и права: учеб. – 2е узд. перероб. и доп. –М.: ТК ВЕЛБИ, Изд-во, Проспект, 2007. – 376с.
3. Венгеров А.Б. Теория государства и права: Учебник для юридических вузов. – 3-е изд.. – М.:Юриспруденция, 2000. – 528с.
4. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 532 с.
5. Петрушев В.А. Проблемы толкования объектов права // Академический юридический журнал. – 2002. - №1-2. – С.4-10.
6. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар/За ред. І.В. Жилінкової.-Х.: Ксилон, 2008. – 855 с.
7. Власов Ю.Л. Проблеми тлумачення норм права: Монографія. – К.: Ін-т держави і права ім.. В.М. Корецького НАН України, 2001. – 180с.
8. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України / За ред. Ю.С. Червоного. – К.: Істина, 2003. – 464с.
9. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. І.В. Жилінкової.- Х.: Ксилон, 2008. – 855с.
10. Харьковская цивилистическая школа: в духе традиций: монография / под ред. И.В. Спасибо-Фатеевой. – Харьков: Право, 2011. – с. 296.
11. Коренга Ю. Питання, які стосуються батьківських прав за використання сурогатного материнства // Право України. – 2012. - №3-4. – С. 511-515.
12. Гранат Н.Л. Толкование норм права в правоприменительной деятельностиорганнов внутренних дел. – М., 1991. -
13. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. І.В. Жилінкової.- Х.: Ксилон, 2008. – 855с.
14. Тихий В. Правова природа Конституційного суду України, його повноваження, рішення та висновки // Право України. – 2012. - №1-2. –С. 97-111.
15. Рішення Конституційного суду України [Електронный ресурс] // Режим доступа: http://zakon3.rada.gov.Ua/laws/show v003p710-09 , http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-12.
16. Новости Министерства [Електронный ресурс] // Режим доступа: http://minjust.gov.ua/0/34062

УДК: 343.97

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ ПІДРОЗДІЛАМИ КАРНОГО РОЗШУКУ ОВС УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

Біляєв В.О., к.ю.н., доцент., доц. каф. оперативно-розшукової діяльності факультет кримінальної міліції Донецькій юридичний інститут МВС України

Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» [1] визначені принципи та пріоритети державної політики у найбільш важливих сферах життєдіяльності. Внутрішня політика ґрунтується на принципах верховенства права, забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, повага до гідності кожної особи. Основними засадами політики у сфері розбудови державності, зокрема, визначено: 1) забезпечення справедливого і доступного судочинства; 2) забезпечення безумовного дотримання принципів законності керівниками правоохоронних органів і силових структур; 3) боротьба із злочинністю шляхом поліпшення координації роботи правоохоронних органів, оптимізації їх структури, та належного забезпечення їх діяльності. До основних засад внутрішньої політики у сфері національної безпеки належить удосконалення системи демократичного цивільного контролю над правоохоронними органами, забезпечення їх відповідності вимогам європейських інституцій.

Оперативно-розшукова протидія тяжким та особливо тяжким злочинам проти особи та проти власності визначається в якості основного спрямування в діяльності підрозділів карного розшуку ОВС України. Тому важливим завданням держави є забезпечення їх повноцінного функціонування з метою ефективної протидії злочинності. Оперативно-розшукова політика у сфері протидії злочинності підрозділами карного розшуку передбачає розробку та впровадження в діяльність ОВС відповідної системи правових та організаційних заходів у контексті загальнодержавної діяльності щодо удосконалення функціонування загальної системи органів забезпечення правопорядку.

Реалізація оперативно-розшукової політики у сфері протидії злочинності підрозділами карного розшуку здійснюється в умовах реформування нормативно-правових засад їх діяльності. Це пов'язано із запровадженням в практичну роботу оперативних підрозділів положень Кримінального процесуального кодексу України, приведенням у відповідність до нього окремих законів, розробкою та впровадженням відомчих та міжвідомчих норм, що регламентують питання організації і тактики проведення оперативно-розшукових заходів та здійснення взаємодії між окремими підрозділами. З урахуванням цього, формування сучасної наукової доктрини щодо протидії злочинності засобами ОРД потребує уточнення змісту загальної категорії оперативно-розшукової політики та визначення особливостей її реалізації в напрямі забезпечення діяльності підрозділів карного розшуку.

Проблеми визначення сутності та змісту оперативно-розшукової політики та, безпосередньо, пов'язані з нею поняття кримінальної, кримінологічної та правоохоронної політики у різних контекстах протидії злочинності розглядаються багатьма вченими-правознавцями. Окремо, зупиняючись на аналізі комплексних досліджень категорії оперативно-розшукової політики держави, потрібно зазначити, що вперше її запровадив до наукового обігу та розвинув О.Ф. Долженков [2], досліджуючи проблеми протидії створенню інфраструктури злочинного світу засобами ОРД. В подальшому, зазначена категорія була комплексно досліджена в докторських дисертаціях К.В. Антонова [3] (у контексті забезпечення економічної безпеки держави) та В.Л. Ортинського [4] (у контексті протидії нелегальній економіці). Тісно пов'язані з оперативно-розшуковою політикою, питання поліцейської стратегії в сфері забезпечення внутрішньої безпеки держави досліджувались В.О Копаном [14]. В той же час, оперативно-розшукова політика у сфері протидії злочинності підрозділами карного розшуку як окрема складова загальнодержавної політики розглядається нами вперше.

Отже, метою статті є з'ясування сутності, змісту та сучасних проблем реалізації оперативно-розшукової політики у сфері протидії злочинності підрозділами карного розшуку у контексті загальнодержавної внутрішньої політики.

Державна політика поділяється на зовнішньою та внутрішньою. Ефективність державної політики у внутрішній сфері визначається реальною здатністю держави захищати права людини і громадянина та ефективно протидіяти злочинності. Вона розглядається як сукупність певних напрямів діяльності держави, її структур та інститутів з організованого та змістовного вираження

© Біляєв О.С., 2013

інтересів громади з метою створення умов нормальної життєдіяльності. Внутрішня політика ґрунтується на реальних інтересах людини, які закладено до загальних конституційних принципів: реалізація прав та свобод людини на повинна порушувати права і свободи інших людей; права та свободи людини і громадянина є безпосередньо діючими; усі рівні перед законом та судом; держава гарантує рівність прав і свобод людини незалежно від будь-яких її суб'єктивних якостей чи характеристик; гідність особистості охороняється державою та ін. Внутрішня політика держави досягає успіху тоді, коли її цілі та засоби їх досягнення є зрозумілими та схваленими більшістю населення. Життєдіяльність індивідуума та діяльність державних інституцій в різних сферах внутрішньої політики органічно взаємопов'язані, їх умовна єдність визначає стан досягнення ефективності такої політики [6].

Особливості організації системи загальнодержавних заходів з протидії злочинності визначаються ефективністю здійснення функцій захисту та забезпечення прав людини органами законодавчої, виконавчої та судової влади під час реалізації ними визначених законом повноважень.

Використовуючи базове у відношенні до розглядуваного нами терміну поняття внутрішньої політики, оперативно-розшукову політику потрібно, загалом, означити, як певну систему цілей та засобів для їх досягнення в особливій сфері внутрішньополітичної діяльності держави – протидії злочинності засобами оперативно-розшукової діяльності [5, С. 629].

В оперативно-розшуковій науці існують різні погляди щодо поняття, сутності, змісту та складових елементів оперативно-розшукової політики. Втім, потрібно погодитись із сучасними науковцями в тому, що її потрібно розглядати нерозривно від поняття національної безпеки [7, С. 108]. Зрештою, необхідність виокремлення оперативно-розшукової політики в якості окремого об'єкту наукового аналізу була пов'язана із реальною загрозою для національної безпеки України з боку організованої злочинності, особливо, на початковому етапі новітньої історії України [2].

Якість та сучасні Світові стандарти забезпечення прав людини не уявляються якимось чином відірваними від цілеспрямованої політики захисту державних інтересів у внутрішній сфері життєдіяльності. Законодавчо, національна безпека визначає необхідну ступінь захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства й держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам [8]. Оперативно-розшукова протидія злочинності, як комплексна система заходів, які здійснюються спеціальними державними органами і спрямовані на виявлення, попередження, припинення злочинів та оперативно-розшукове забезпечення досудового розслідування, є необхідним елементом забезпечення національної безпеки держави.

Потрібно погодитись з Р.А. Халілєвим у тому, що в об'єктивних умовах відсутності універсальних стандартів щодо організації сфери безпеки, мають значення вже розроблені та апробовані правоохоронною практикою сталі принципи їх побудови в демократичних державах. Серед них найважливішими визначаються, зокрема: підлегліть інституцій безпеки політичному устрою держави; відкритість їх для демократичного громадянського контролю; чітке законодавче закріплення процедур тимчасового обмеження прав людини з метою забезпечення інтересів національної безпеки. Реалізація цих принципів пов'язана із запровадженням державної політики у сфері протидії злочинності. Вона, в свою чергу містить кримінальну (у вузькому розумінні), кримінально-процесуальну (судову), кримінологічну, криміналістичну, пенітенціарну та, зокрема, оперативно-розшукову політику [7, С. 114-115]. Тому ми вважаємо, що оперативно-розшукова політика у сфері протидії злочинності підрозділами карного розшуку охоплює та одночасно входить до складу вище перелічених складових внутрішньої політики держави у сфері протидії злочинності, адже протидія злочинності засобами ОРД не є якимось «ізольованим» процесом. До того ж підрозділи карного розшуку в процесі комплексного здійснення оперативно-розшукових заходів поряд з оперативно-розшуковими, використовують кримінально-правові, криміналістичні, кримінологічні, адміністративні, а також інші засоби та можливості.

У широкому науковому обігу правознавцями часто використовується споріднений у відношенні до оперативно-розшукової політики термін – кримінальна політика. Втім погляди вчених щодо її сутності та змісту відрізняються. Основні погляди щодо визначення кримінальної політики зводяться до наступних:

1. Єдина стратегія боротьби зі злочинністю, що покликана забезпечувати спільний підхід до розв'язання ключових проблем [9]. Проте, такий підхід, як ми вважаємо, визначає, загалом, усі напрями діяльності держави щодо протидії злочинності, а тому є дещо не точним.

2. Частина державної політики в галузі боротьби зі злочинністю, що здійснюється засобами та методами кримінального права [10, С 16; 11, С. 44]. Як розвиток такого погляду, кримінальна політика визначається в якості складової політики держави у сфері протидії злочинності, яка визначає принципи, стратегію, основні завдання, форми й методи контролю за злочинністю кримінально-правовими заходами та забезпечує реформу кримінального права [7 С. 114]. Виходячи із загального принципу, за яким назва наукового терміну повинна максимально відповідати його сутності, ми вважаємо дане визначення найбільш прийнятним.

Також ми вважаємо, що кримінальна політика, як система кримінально-правових засобів, спрямованих на подолання злочинності складає органічну складову оперативно-розшукової політики у сфері протидії злочинності. В подальшому ця теза буде нами врахована під час синтезу змісту останньої.

Провідними кримінологами досліджується сутність та особливості формування кримінологічної політики, яка визначається як частина внутрішньої соціальної політики у сфері боротьби зі злочинністю. Розглянувши та проаналізувавши її ознаки [12, С. 5], ми вважаємо, що кримінологічну політику потрібно одночасно розглядати у науково-пізнавальному, державотворчому, діяльно-кримінологічному та, безпосередньо, політичному контекстах. За схожим принципом, використовуючи ідейну конструкцію О. М. Джужі, В. В. Василевича, А. В. Кирилюка [12, С. 5], метод екстраполяції, а також враховуючи тісний взаємозв'язок кримінологічної політики з оперативно-розшуковою, потрібно виділити певні рівні останньої:

1. Науково-пізнавальний рівень – відповідає певному способу наукового бачення та практичної діяльності держави і соціальних інститутів щодо шляхів і засобів захисту безпеки суспільства та забезпечення прав людини за допомогою оперативно-розшукових засобів. Він складає:

– наукову платформу, яка визначає вибір мети та завдань, стратегії і тактики, що ведуть до реалізації обумовлених інтересами громади потреб захисту від загроз з боку злочинності;

– засоби реалізації державного, загально-соціального та спеціально-наукового (у галузі оперативно-розшукової науки) бачення щодо потреб та спрямованості досліджень напряму запобігання та протидії злочинній діяльності оперативно-розшуковими можливостями.

2. Державотворчий рівень – відповідає свідомій, виваженій, цілеспрямованій діяльності державних, політичних інститутів, у тому числі правоохоронних органів, інститутів громадянського суспільства та окремих громадян у сфері оперативно-розшукової теорії і практики. На даному рівні розробляється та запроваджується у діяльність правоохоронних органів держави нормативно-правовий інструментарій оперативно-розшукової протидії злочинності.

3. Безпосередньо, внутрішньополітичний рівень – відповідає заходам з практичної реалізації державної політики як комплексної, науково обґрунтованої системи активного наступу й протидії злочинності, який інтегрує та поєднує в собі завершену стратегію діяльності органів влади щодо протидії злочинності й використання досягнень і здобутків науки й практики ОРД, а також наукових галузей та інститутів, які займаються проблемами злочинності (як фундаментальних, так і прикладних напрямів).

3. Діяльний рівень – особливий нормативно-регламентований вид діяльності спеціальних органів держави, якими є оперативні підрозділи, що спрямований на безпосереднє виявлення та запобігання злочинів, а також забезпечення процесу досудового розслідування з використанням системи гласних та негласних заходів та засобів.

О.Ф. Долженков визначає оперативно-розшукова політику як складову частину загальнодержавних завдань ОВС у сфері охорони правопорядку і законності відповідно до Конституції та чинного законодавства України, що визначають суть і напрямки

діяльності спеціальних підрозділів системи МВС, спрямованих на захист національної і економічної безпеки держави, охорону прав і свобод громадян [2, С.17]. Згідно з цим, підрозділи карного розшуку та інші оперативні підрозділів ОВС, відповідно до загальних та окремих напрямів їх діяльності щодо протидії злочинності та захисту прав і свобод людини, потрібно розглядати в якості цілісної системи органів, діяльність яких має забезпечувати реалізацію оперативно-розшукової політики держави.

Тому здійснення оперативно-розшукової політики органічно пов'язане з діяльністю оперативних підрозділів, які перебувають у складі правоохоронних органів та становлять разом з ними єдину систему. Відповідно до цього, доцільно також розглянути поняття правоохоронної політики.

Правоохоронна політика, переважно, розглядається як основний засіб реалізації загальної правоохоронної функції держави. Адже для правової демократичної держави визнання та практична реалізація прав і свобод людини та громадянина, гарантування їх захисту являється однією з пріоритетних функцій. До того ж, правоохоронна функція визначається провідною у системі внутрішніх функцій держави і передбачає гарантований захист прав і свобод громадян через встановлення ефективного правового порядку, забезпечення законності, захист суспільної та національної безпеки. Вона реалізується через правоохоронну політику держави, яка є складовою державної політики.

Правоохоронна політика держави має досить широкий обсяг практичного втілення. Як окремий вид діяльності Президента, Уряду та інших суспільних інституцій загальнонаціонального та місцевого рівнів, вона спрямований на:

– охорону конституційних цінностей держави та суспільства;

– забезпечення принципу верховенства права та законності;

– захист встановлених Конституцією України суспільного ладу, територіальної цілісності держави;

– захист прав і свобод людини, охорону правового порядку, відновлення порушених прав, запобігання, виявлення та розслідування злочинів [13].

Як бачимо, оперативно-розшукову політику можна розглядати і як окремий напрям правоохоронної політики. Їх зв'язок додатково розкривається через важливі категорії правоохоронної політики – правова безпека та громадська безпека.

Формування правової безпеки вважається основним напрямом державної правоохоронної політики, що відповідає інтересам суспільства і громадян. Вона визначається в якості фундаментального принципу побудови правової системи, галузей права та їх інститутів з позиції безпечного функціонування і розвитку суспільства. Система безпеки призначена для створення умов безпечного існування особистості, реалізації та охорони її прав. Держава гарантує дотримання законів та безпеку індивіда у суспільстві, забезпечуючи оптимальний баланс між захистом демократичних інститутів та загальних інтересів, прав і свобод окремої людини. Держава має забезпечувати відповідні форми і способи діяльності правоохоронних органів з метою дотримання прав та інтересів людини [13]. Участь ОВС та їх оперативних підрозділів у формуванні правової безпеки є безпосередньою, адже оптимальні умови безпечного існування людини, у значній мірі, створюються шляхом їх діяльності у формі оперативно-розшукового запобігання злочинам (профілактика, попередження та припинення злочинів).

Реалізація державної правоохоронної політики здійснюється шляхом забезпечення, зокрема, громадської безпеки, яка становить систему відносин, що формуються у процесі запобігання та усунення загрози життю, здоров'ю громадян, їхньому майну [13]. Оперативно-розшукова протидія тяжким та особливо тяжким злочинам проти особи та власності визначається пріоритетною в діяльності підрозділів карного розшуку ОВС України. Таким чином, вони являються безпосередніми суб'єктами реалізації державної правоохоронної політики, адже, безпосередньо, забезпечують одну з найважливіших її ланок – громадську безпеку.

Ми погоджуємось із сучасним баченням науковців щодо основних форм реалізації оперативно-розшукової політики, до яких відносяться: 1) правотворча оперативно-розшукова; 2) інтерпретаційна оперативно-розшукова; 3) правозастосовча оперативно-розшукова; 4) освітньо-правова оперативно-розшукова [7, С. 118-120].

В той же час, основні напрями оперативно-розшукової політики, на нашу думку, потрібно розглядати у взаємопов'язаному контексті з іншими складовими загальнодержавної політики протидії злочинності. Адже їх можливо реалізувати лише в комплексній системі загальнодержавних заходів, а саме:

1. Комплексне реформування законодавства, яке регламентує діяльність оперативних підрозділів та правоохоронних органів, загалом. Потрібно зазначити, що після набуття чинності Кримінальним процесуальним кодексом України, норми оперативно-розшукового права стали більш тісно пов'язаними з кримінально-процесуальним законодавством, яким тепер, безпосередньо регламентується процесуальна діяльність оперативних підрозділів під час кримінального провадження. У зв'язку із цим, сучасний законодавчий рівень регулювання, безпосередньо, оперативно-розшукової діяльності не відповідає новим правовим умовам та дійсному стану суспільних відносин.

2. Формування правової держави та інститутів громадянського суспільства, забезпечення дієвих механізмів і форм громадського контролю за станом дотримання прав і свобод людини в діяльності правоохоронних органів, у тому числі й під час оперативно-розшукової діяльності.

3. Встановлення оптимального співвідношення правових та організаційних заходів діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів щодо протидії злочинності [7, С. 118-120].

Отже, розглянувши підняті у статті питання, ми прийшли до наступних висновків:

1. Оперативно-розшукова політика підрозділами карного розшуку є органічною частиною загальнодержавної внутрішньої політики щодо протидії злочинності. ІІ потрібно розглядати у комплексі та нерозривному зв'язку з кримінальною, кримінологічною та іншими складовими політики протидії злочинності.

2. З метою розробки та запровадження у сфері внутрішньої політики загальнодержавної системи правових та організаційних заходів протидії злочинності найбільш доцільно, з наукової точки зору, вести мову про єдиний комплексний предмет державної політики у сфері протидії злочинності, окремі елементи якого мають органічний взаємозв'язок.

3. Як окремий предмет дослідження державна політика у сфері протидії злочинності має бути інтегровано до більшості фундаментальних і прикладних напрямів наукових галузей та інститутів, які займаються проблемами злочинності.

РЕЗЮМЕ

У статті розглянуто особливості здійснення держаної політики у сфері протидії злочинності підрозділами карного розшуку. Визначено поняття, зміст та особливості реалізації оперативно-розшукової політики як складової внутрішньої політики держави.

Ключові слова: підрозділи карного розшуку, внутрішня політика, оперативно-розшукова політика, кримінальна політика, кримінологічна політика.

РЕЗЮМЕ

В статье рассмотрены особенности осуществления государственной политики в сфере противодействия преступности подразделениями уголовного розыска. Определены понятие, содержание и особенности реализации оперативно-розыскной политики как составляющей внутренней политики государства.

Ключевые слова: подразделения уголовного розыска, внутренняя политика, оперативно-розыскная политика криминальная политика, криминологическая политика.

SUMMARY

In the article the features of realization of public policy are considered in the field of counteraction of criminality subdivisions of criminal search. A

concept, maintenance and features of realization of operatively-search politics, is certain as a making domestic policy of the state.
Keywords: subdivisions of criminal search, domestic policy, operatively-search politics is criminal politics, criminology politics.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, N 40, ст.527
2. Долженков О.Ф. Теоретичні проблеми становлення політики протидії створенню інфраструктури злочинного світу засобами оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ: Автореф. дис. .. д.ю.н.: 21.07.04 / НАВСУ. – К., 2002. – 31 с.
3. Антонов К.В. Державно-правове забезпечення економічної безпеки України від злочинних посягань: теоретичні і організаційно-тактичні засади діяльності підрозділів ДСБЕЗ ОВС: Автореф. дис. .. д.ю.н.: 21.07.04 / НУВС. – Харків, 2005. – 40 с.
4. Ортинський В.Л. Теоретичні основи, правові та організаційні проблеми протидії нелегальній економіці засобами оперативно-розшукової діяльності: Автореф. дис. .. д.ю.н.: 21.07.04 / НУВС. – Харків, 2004. – 36 с.
5. Юридична енциклопедія : в 6 т.; редкол. Ю. С. Шемшученко (гол. редкол.) та ін. – К. : Укр. енцкл., 1998. Т. 4: Н-П. – 2002. – 720 с.
6. Словарь по политологии / Под ред. проф. В. Н. Коновалова. — Ростов-на-Дону: Изд-во РГУ, 2001. — 285 с.
7. Халілєв Р. А. Протидія злочинності на ґрунті етно-конфесійних суперечностей оперативно-розшуковими засобами : регіональний аспект : монографія / Р. А. Халілєв. – Сімферополь: ДП «Розвиток», 2010. – 444с.
8. Закон України «Про основи національної безпеки України» № 964-IV // Відомості Верховної Ради. – 2003. – №39. – Ст. 351.
9. Гальперин И. М., Курляндский В. И. Предмет уголовной политики и основные направления ее изучения / И. М. Гальперин, В. И. Курляндский // Основные направления борьбы с преступностью. – М. : Юридическая литература, 1975. – С. 12–27.
10. Основания уголовно-правового запрета (криминализация и декриминализация) : монография; ред. В. Н. Кудрявцев, А. М. Яковлев. – М. : Наука, 1982. – 304 с.
11. Митрофанов А. А. Основні напрямки кримінально-правової політики в Україні: формування та реалізація : монографія / А. А. Митрофанов. – Одеса: Вид-во Одеського юридичного інституту НУВС, 2004. – 132 с.
12. Джужа О. М. Теоретичні проблеми сучасного погляду на розвиток кримінології / О. М. Джужа, В. В. Василевич, А. В. Кирилюк // Науково-практичний журнал КНУВС. – № 6. – 2006. – С. 5–16.
13. Політологія - Гетьманчук М.П. Розділ 18. Правоохоронна політика. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/13331222/politologiya/pravoohoronni_pravozahisni_sudovi_organi_rol_realizatsiyi_derzhavnoyi_pravoohoronnoyi_politiki_derzhavnoyi
14. Копан О.В. Забезпечення внутрішньої безпеки України: теоретико-управлінські засади. Введення в поліцейську стратегію : монографія / О. В. Копан. – К. : НАВСУ. – 2001. – 424 с.

УДК 343.182

МАТЕРІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В ТРУДОВОМУ ПРАВІ УКРАЇНІ ЯК МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ РОБОТОДАВЦЯ

Васильченко Н.В., старший викладач кафедри цивільного та господарського права Бердянського університету менеджменту і бізнесу

Однією з важливих галузей права, яке потребує свого реформування, є трудове. В Україні, хоч і не так інтенсивно, порівняно з цивільним, кримінальним та іншим законодавством, здійснюється реформування також трудового законодавства, яке має, насамперед, соціальне спрямування і покликане забезпечити правовий захист прав та інтересів працівника. За роки незалежності України прийнято ряд нових законів, які враховують особливості ринкової економіки та їх вплив на трудові відносини; підготовлено проект нового трудового кодексу, який пройшов перше читання у Верховній раді України.

Робота над проектом Трудового кодексу України вимагає розробки концепції розвитку як трудових правовідносин взагалі, так і кожного із видів трудового правовідношення. Одним з таких важливих інститутів є інститут матеріальної відповідальності сторін трудового договору.

Слід зазначити, що питання юридичної відповідальності і, зокрема, матеріальної відповідальності в трудовому праві завжди знаходились у центрі уваги вчених правознавців. Проблеми юридичної відповідальності в загальній теорії права знайшли своє відображення в роботах С.С. Алєксєєва, І.О. Галагана, О.С. Йоффе, М.С. Строговича. Проблемами матеріальної відповідальності в трудовому праві займалися В.С. Венедиктов, Д.О. Карпенко, В.І.Прокопенко, В.Г. Ротань, М.П. та ін.

Однак, прогалини в нормативно-правовому регулюванні даних правовідносин досі існують і створюють проблеми в правозастосовчій діяльності. Незважаючи на грунтовні дослідження, проблема матеріальної відповідальності в трудовому праві потребує наукового аналізу і формулювання пропозицій щодо вдосконалення норм проекту Трудового кодексу України.

Метою статті є виявлення проблем у регулювання відносин щодо матеріальної відповідальності, формулювання пропозицій для вдосконалення чинного трудового законодавства і перегляду проекту Трудового кодексу.

Матеріальна відповідальність є одним з видів юридичної відповідальності. На сьогодні при розвитку ринкової економіки відносини між працівником і роботодавцем грунтуються на взаємовигідних умовах, які забезпечують дотримання прав обох сторін. Одним з таких прав є право власності, яке виникає при виробництві матеріальних благ із застосуванням засобів виробництва, що належать роботодавцеві і знань, умінь, навичок, які "належать" найманому працівнику.

Матеріальна відповідальність становить собою обов'язок однієї сторони трудового договору – працівника або власника (уповноваженого ним органу) відшкодувати іншій стороні шкоду, заподіяну внаслідок винного, протиправного невиконання або неналежного виконання трудових обов'язків у встановленому законом розмірі і порядку.

Суб'єктами матеріальної відповідальності в трудовому праві в усіх випадках є працівник і роботодавець-власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа.

На відміну від цивільного права, де майнова шкода відшкодовується в повному розмірі, згідно зі ст.132 і п. 1, ст. 2 Кодексу законів про працю України (далі КЗпП), матеріальна відповідальність працівника обмежується розміром середнього місячного заробітку, і лише ст. 134 передбачає випадки притягнення працівника до повної матеріальної відповідальності. Цей перелік має обмежений характер і не підлягає розширеному тлумаченню. Отже, працівник, з вини якого заподіяно шкоду, за чинним законодавством несе, як правило, матеріальну відповідальність у розмірі прямої дійсної шкоди, але не більше від свого середнього місячного заробітку. Таким чином, та частина шкоди, що перевищує середній місячний заробіток працівника, стягненню не підлягає і не відшкодовується.

На погляд багатьох науковців, це призводить до порушення права власності, майнових прав роботодавця. Згідно з ч. 4 ст. 13 Конституції України, держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, всі суб'єкти права власності рівні перед законом. Саме це і зумовлює однаковий захист майнових прав працівника і роботодавця. Крім того права приватної власності згідно зі ст. 41 Конституції України є непорушним. [1]

© Васильченко Н.В., 2013